

10.6.2002

915/2/00

Ratkaisija: Oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Kaija Tanttinen-Laakkonen

VALTION MIELISAIRAALAN MENETTELY POTILAITA OSA-AIKAISESTI ERISTETTÄESSÄ JA VALOKUVATTAESSA (seloste)

Tarkastuksellaan Niuvanniemen sairaalaan marraskuussa vuonna 1999 AOA Paunio kiinnitti huomiota osa-aikaeristysten säännönmukaisesti pitkään keston sairaalassa. Tämä oli käynyt ilmi myös hänelle ennen tarkastusta toimitetusta eristämiskirjanpidosta ajalta 1.1. - 31.10.1999. Esimerkiksi osastolla 4 eristämiset olivat kestäneet vuorokausia, enimmillään osa-aikaeristäminen oli kestänyt seitsemän kuukautta.

Tarkastuksella kävi myös ilmi, että sairaalassa potilaat valokuvataan säännönmukaisesti ja että kuvat myös säännönmukaisesti liitetään heitä koskeviin potilasasiakirjoihin.

Edellä esitetyn johdosta AOA otti omana aloitteena tutkittavakseen Niuvanniemen sairaalan menettelyn potilaita osa-aikaisesti eristettäessä ja valokuvattaessa.

Potilaiden eristäminen

Niuvanniemen sairaalan antamien selvitysten mukaan sairaalassa hoidetaan syyntakeettomuuden vuoksi rikoksestaan tuomitsematta jätettyjä henkilöitä sekä vaarallisia ja vaikeahoitoisia, muista sairaaloista siirrettyjä mielisairaita potilaita. Nämä potilaat ovat olleet siinä määrin vaikeahoitoisia, että heitä on saatettu omassa kunnallisessa psykiatrisessa sairaalassaan hoitaa lepositeissa viikkoja ilman että he ovat päässeet liikkumaan. Niuvanniemen sairaalassa lepositeiden käyttöä pyritään välttämään ja antamaan potilaalle itsemääräämisoikeutta edes liikkumiseen, joka onnistuu sairaalan väljissä eristystiloissa kohtuullisesti.

Potilaiden eristämiset pyritään pitämään mahdollisimman lyhyinä, mutta joidenkin potilaiden eristysajat muodostuvat pitkiksi heidän vaikean sairautensa vuoksi. Usein sairauden laatu on sellainen, että potilas ei lainkaan kykene olemaan muiden potilaiden keskuudessa muutamaa tuntia pidempää aikaa joutumatta hankaluuksiin tai vahingoittamatta itseään. Näin voi tapahtua siitakin huolimatta, että osastoilla on varsin hyvä henkilökuntamiehitys. Tietyt selkeät aikarajat joko osastolla tai eristyksessä auttavat useimmiten vaikeasti sairasta potilasta hahmottamaan maailmaansa ja koostamaan itseään siten, että hän pystyy mielekkäästi käyttämään osastolla oloaikansa. Eristetyn potilaan tilaa seurataan päivittäin ja lääkäri tekee arvion eristämisen jatkamisen tarpeellisuudesta niin ikään päivittäin.

Terveysturvakeskus viittasi myös lausunnossaan siihen, että Niuvanniemen sairaalassa hoidetaan vaikeahoitoisia ns. kriminaalipotilaita ja potilaita, jotka ovat siinä määrin vaikeahoitoisia tai vaarallisia, etteivät sairaanhoitopiirien psykiatriset sairaalat ole pystyneet hoitamaan heitä. Näillä potilailla saattaa esiintyä pitkäkestoisesti vaikea-asteista psykoottisuutta, johon liittyy sellaista levottomuutta, ahdistuneisuutta, aggressiivisuutta tai itsetuhoisuutta, jota ei pystytä hallitsemaan muilla hoitokeinoilla kuin potilaan eristämällä ja eristämisen tarve saattaa

olla pitkäaikaista.

Oikeusturvakeskus totesi edelleen, että osa-aikaeristämisellä pyritään purkamaan eristys asteittain niin, ettei äkillinen osastolle siirtyminen johtaisi potilaan psyykkisen tilan uudelleen huononemiseen. Pitkään erittäin vaikeasti oireilevien potilaiden kohdalla tällaista menettelyä voidaan oikeusturvakeskuksen käsityksen mukaan pitää perusteltuna. Oikeusturvakeskus totesi, että tällaisia potilaita ovat olleet ne potilaat, joiden eristämiseen oli nimenomaan kiinnitetty huomiota AOA:n lausuntoja selvityspyynnössä. Heidän kohdallaan osa-aikaeristämistä on jouduttu jatkamaan poikkeuksellisen pitkään, koska on toistuvasti ilmennyt, etteivät he ole pystyneet olemaan edes ennalta sovittuja lyhyitä aikajaksoja osastolla muiden potilaiden joukossa. Nämä potilaat ovat oikeusturvakeskuksen mukaan yleensä myös itse pitäneet pitkää osa-aikaeristämistä hyvänä ratkaisuna.

Oikeusturvakeskus katsoi, että eristämisiin ja niiden kestoihin tulisi psykiatrisissa sairaaloissa kiinnittää erityistä huomiota. Jokaisen potilaan kohdalla tulisi myös erityisesti pohtia ja kirjata eristämiseen johtanut tilanne, jotta turvallisuusnäkökohdat eivät menisi hoidollisten näkökohtien edelle. Varsinkin pitkien eristämisten ja osa-aikaeristämisten aikana tulisi pyrkiä huolehtimaan mahdollisimman hyvin potilaan hyvinvoinnista.

Asiakirjoista käytettävissä olevan selvityksen ja asiantuntijalausuntojen perusteella OA Paunio ei katsonut Niuvanniemen sairaalassa menetellyn lainvastaisesti tai velvollisuuksia laiminlyöden eristettäessä selvitys- ja lausuntopyyntöissä mainittuja, pitkään erittäin vaikeasti oireilleita potilaita.

Eristämistä on OA:n käsityksen mukaan kuitenkin pidettävä vakavana puuttumisena ihmisen itsemääräämisoikeuteen ja sitä tulisi tästä syystä käyttää mahdollisimman rajoitetusti. Tämän vuoksi eristämisiin ja niiden kestoihin tulee psykiatrisissa sairaaloissa kiinnittää erityistä huomiota. Varsinkin pitkien eristämisten ja osa-aikaeristämisten aikana tulee huolehtia mahdollisimman hyvin potilaan hyvinvoinnista. Potilaan eristäminen on lopetettava heti, kun se ei enää ole välttämätöntä.

Valokuvan liittäminen potilasasiakirjoihin

Sairaalan antamassa selvityksessä todetaan, että potilaan valokuvaaminen on lääketieteellisesti perusteltua erityisesti potilaan tunnistamisen takia ja käyttökelpoista myös hänen tilansa seuraamisen ja diagnosoimisen vuoksi ja että valokuvan liittäminen osaksi sairauskertomusta palvelee potilaantarkoituksenmukaista hoitoa. Mielentilatutkimuksessa olevat henkilöt valokuvataan heidän suostumuksellaan. Potilaan valokuvaamisesta lääketieteellisin perustein on sairauskertomuksessa lääkärin tekemä merkintä ja kuvaaminen on suoritettu siinä vaiheessa, kun potilaasta on kertynyt riittävästi sen indisoivaa lääketieteellistä tietoa.

Terveysturvakeskus yhtyi pysyvän asiantuntijansa lausuntoon, jonka mukaan vaikeahoitoisia ja vaarallisia potilaita hoidettaessa valokuva auttaa toteuttamaan turvallista hoitoa, kun henkilökunta varmasti tunnistaa potilaat ja osaa ottaa heidän ominaispiirteensä huomioon. Tämä korostuu erityisesti tilanteissa, joissa osastoilla on sijaistyövoimaa. Oikeusturvakeskus totesi edelleen, että turvallisuusnäkökohtaa ei kuitenkaan voida pitää riittävänä lääketieteellisenä ja hoidollisena perusteena potilaiden säännönmukaiselle valokuvaamiselle ja kuvien liittämiselle potilasasiakirjoihin.

Oikeusturvakeskuksen käsityksen mukaan potilasasiakirjoihin voidaan liittää vain sellaisia valokuvia, joiden voidaan katsoa sisältävän potilaan terveydentilan määrittelyyn, hoidon ja oikeusturvan kannalta välttämättömiä tietoja (esim. onnettomuuden jälkeiset vammat, ulkonäköön vaikuttava ruumiillinen sairaus yhdistyneenä psyykkiseen häiriöön). Tällöin on kuitenkin aina kyse tarkoin harkitusta yksittäisestä tapauksesta, jolloin valokuvaamiselle on olemassa tapauskohtaiset

perustelut ja nämä perustelut tulee selkeästi kirjata potilasasiakirjoihin.

OA:n käsityksen mukaan potilaan valokuva voidaan liittää potilasasiakirjoihin vain silloin, kun sitä on kussakin yksittäistapauksessa pidettävä asianomaisen potilaan hoidon järjestämisen, suunnittelun, toteuttamisen ja seurannan turvaamiseksi tarpeellisena tietona. Valokuvan liittämistä potilasasiakirjoihin ei voida perustella yksinomaan muiden potilaiden, henkilökunnan tai yhteiskunnanturvallisuudella. Hän yhtyi oikeusturvakeskuksen käsitykseen, jonka mukaan valokuvan liittäminen potilasasiakirjoihin tulee myös perustella potilasasiakirjoissa.

OA kiinnitti Niuvanniemen sairaalan johtavan lääkärin huomiota käsitykseensä potilaan valokuvan liittamisestä potilasasiakirjoihin.

OA Paunion päätös 10.6.2002, dnro 915/4/00